

Ressun päivän puhe 23.1.2018
Juuso Salokoski

Hyvät ressut, hyvät myötäeläjät, ja jos täällä on sellaisia, jotka eivät katso kuuluvansa kumpaankaan näistä ryhmistä, niin terve Teillekin.

Minä olen täällä tänään puhumassa kaiketi siksi, että sain aikaan Ressun 125-vuotisjuhlakirjan, jolle annoimme nimeksi Opin portaat. (Se on kaksimerkityksinen nimi). Siitä tuli hyvä kirja, niin että otan tämän kunnianosoituksen kiitollisena vastaan.

Sitä paitsi se ei ollut ensimmäinen kerta, kun olin tekemässä Ressun juhlakirjaa. Viisikymmentä vuotta aikaisemmin Ressun silloinen historianopettaja, myöhemmin Ressun legendaarinen rehtori Antero Penttilä pani joukon meitä Ressun silloisia lukiolaisia haastattelemaan vielä silloin elossa olevia tosi vanhoja ressuja, joista haastatteluista koottiin Ressun 75-vuotisjuhlakirja Stadin kundit koulutiellä. Minun osalleni haastateltavista tuli Helsingin entinen palopäällikkö (jonka nimen olen unohtanut), tehtailija ja taiteen kerääjä Jalo Sihtola, kenraali Paavo Talvela, asianajaja Martti Eklund ja Pasilasta Ressua käynyt rautatien viilarin poika Alfred Liukku. Näistä Liukun ja Eklundin muistelmat julkaistiin kirjassa. Sihtola esiintyi kirjassa toisessa yhteydessä yhdessä luokkatoveriensä Väinö Tannerin ja Eino Kaliman kanssa. Kenraali Talvela oli haastattelun aikana niin muissa maailmoissa, ettei hän muistanut Ressusta mainita sanaakaan. Sen sijaan hän kuvasi juurta jaksain paraatin, jota hän johti ja jonka marsalkka Mannerheim otti vastaan. Mannerheimin ohittaessaan Talvela veti paraatissa huotrasta miekkansa kunnianosoitukseen ja eläytyi tähän tilanteeseen Kulosaaren kodissaan niin täydellisesti, että miekkakäsi osui katossa olleeseen kristallikruunuun niin että helähti.

Tästä tuli nyt vähän pitkähkö johdanto varsinaiseen teemaani, joksi olin ajatellut elämämme tärkeimpiä valintoja, joista Ressun valinta koulutieksemme on yksi ensimmäisiä.

Vanhempiamme emme nimittäin valitse, he ovat meille annetut. Emme siten myöskään valitse geneettistä perintöämme ja kaikkea sitä, mikä sen mukana tulee, vaan senkin saamme vanhemmiltamme. Geneettinen perintö ei kuitenkaan merkitse sitä, että olisimme vanhempiemme kaltaisia, sillä niin kuin tiedämme, geenit sekoittuvat keskenään ja ne voivat ”hyppiä yli” niin että joissakin suhteissa saatamme muistuttaa enemmän isovanhempiamme kuin vanhempiamme. Nimiämme emme itse valitse, vaikka periaatteessa voimme myöhemmin elämässämme ne vaihtaa, jos ne eivät tunnu meille sopivilta. Sen lisäksi saamme vanhemmiltamme käyttöömmä heidän kulttuuriperintönsä, elämäkokemuksensa, arvostuksensa, asenteensa, jonka voimme joko omaksua sellaisenaan tai osittain, heittää yli laidan tai kapinoida niitä vastaan. Tämä viimeksimainittu on prosessi, joka kestää koko elämän ajan, eikä kaikille ole helppo. Tässä on siis perintöosamme, jota emme voi valita, ja jonka pohjalta joudumme ponnistamaan.

Joihin muihin asioihin sen sijaan voimme vaikuttaa ja päättää niistä itse. Tällaisia ihmisen elämään kuuluvia asioita tai päätöksiä ovat opintien valinta, aviopuolison valinta (tai sen valitsematta jättäminen), ammatin valinta, työpaikan valinta, harrastusten valinta, asuinpaikan ja asunnon valinta ja jos matkan varrella varallisuutta kertyy niin sen käytöstä tai sijoittamisesta päättäminen, ja sitten kaikki ne päätökset, joita erilaisissa työtehtävissämme teemme tai joudumme tekemään.

Otan näistä valinnoista esille muutamia.

Minun aikani koulun valinta tuli eteen 11-vuotiaana, jolloin oli valittava joko oppikoulun tai kansakoulussa jatkamisen välillä. Siinä kohdin kansa jakaantui kahtia, kun puolet lapsista jatkoivat kansakoulussa ja toinen puoli lähti ”opin tielle” eli oppikouluun.

Kahtiajakautuminen johtui ennen muuta siitä, että kansakoulu oli ilmainen, mutta oppikouluissa oli lukukausimaksut, eivätkä ne valtionkouluja (kuten Ressua) lukuunottamatta olleet ihan pieniä, sillä suurin osa oppikouluista oli yksityisiä. Näin ollen oli aika selvää, että tämän päätöksen teki 11-vuotiaan vanhemmat. Minun kohdallani kävi niin, että ”Isä pani minut Ressun” niin kuin kävi varsinkin monille muillekin. Me asuimme siihen aikaan Taka-Töölössä, sporahalleja eli nykyistä Korjaamoja vastapäätä. Alppilaan oli juuri valmistunut upouusi yhteiskoulu, ja minä ajattelin että se olisi varmaan hyvä koulu. Isäni oli toista mieltä. Hän oli käynyt Tampereen Reaalilyseon eli Rellun, joten minut pantiin Ressuun. En pannut vastaan, eikä minulla mitään syytä siihen olisi ollutkaan. Hän tiesi nämä asiat paremmin kuin minä.

Minun on nyt poikettava varsinaisesta teemastani ja kerrottava muutama sana Ressusta sellaisena kuin se 1960-luvulla oli.

Sehän oli 8-vuotinen oppikoulu eikä lukio niinkuin nykyään, eli me tulimme sinne 11-vuotiaana oppikoulun ensimmäiselle luokalle, joka siis vastaa nykyisen peruskoulun viidettä luokkaa. Se oli kuitenkin erilainen maailma, niin arvaan, kuin nykyisen peruskoulun viides luokka, sillä oppikoulu oli vakava asia. Joka ei sitä ottanut tosissaan, lensi sieltä aika nopeasti ulos.

Ressussa opettajat olivat tietysti keskeisessä asemassa, mutta minun käsitykseni on, että kun opettajat meitä kouluttivat, luokkatoverimme meitä koulivat. Alaluokilla tärkein oppi tuli luokan vahvimmilta, ja tehokkain opetusväline oli nyrkki. Joka ei heitä totellut, sai turpaansa. Minun luokkani kova jätkä oli Kettusen Kari, ja häntä oli syytä totella – ja varoa. Nyrkkivallasta emme pitäneet, mutta ei meillä oikein ollut keinoja sen lopettamiseenkaan. Porasen Heikki yritti, haastoi Kettusen Karin koulun jälkeen tappeluun – ja sai turpaansa. Sankari hänestä kyllä sillä tavalla meidän silmissämme tuli, mutta siihen se jäi.

Nyrkkisankarit olivat sankareita aikansa, mutta heidän koulumenestyksensä ei ollut hääviä, ja yksi toisensa jälkeen he jäivät luokalleen ja vähitellen kokonaan pois koulusta. Näin neljänneltä luokalta alkaen nyrkkivaltaa ei enää ollut, ja aivan muut asiat korostuivat. Luokan kunkuksi kohosi luokan priimus. Joka ei hänelle koulunumeroissa pärjännyt, joutui hakeutumaan omien ansioittensa pariin, ja siihen koulu tarjosi runsaasti mahdollisuuksia. Joku oli hyvä veistossa, joku piirustuksessa, joku ainekirjoituksessa, joku kielissä, joku matematiikassa. Me teimme luokkalehteä, osallistuimme Verson linturetkille, valokuvakerholaiset kehittivät valokuvaustaitojaan, jotkut olivat koulun kuorossa, orkesterissa tai Timo Kallisen ja Riku Räihän perustamassa Ressun taiteellisessa teatterissa, monet olivat mukana raittiusseura Sarastuksen retkillä ja juhlissa ja miltei kaikki teinikunnan konventeissa, tyttöjähen ei Ressussa siihen aikaan ollut, joten niihin oli tutustuttava tanssitaidot hankkimalla Terpshikoren, Niemisen tai Åke Blomqvistin tanssikouluissa, joten konventit olivat tärkeitä.

Minä löysin oman alani ensin Ressun luontokerho Versosta, ja lukiossa Ressun yhteiskunnallisesta keskustelukerhosta, ja sen kautta Helsingin Teinien yhteiskunnallisesta keskustelukerhosta, joka kokoontui Ilkka-Christian Björklundin kodin kellarissa Bulevardi kolmessa. Siellä oli myös norssi älykkö Antero Tuominen, jolla oli selvä käsitys siitä, mitä hän aikoo yliopistossa ruveta lukemaan, eli sosiologiaa. Minä en ollut sellaisesta oppiaineesta kuullutkaan, mutta kiinnostuin kovasti niin kuin siihen aikaan innostuttiin kaikesta uudesta.

Myöhemmin olen ymmärtänyt tämän asian niin, että kaikesta uudesta innostuminen on helsinkiläisten erityinen tunnusmerkki. Helsingin on historiallisesti ollut maahantuonnin keskus ja sen satama on aina ollut enemmän tuontisatama kuin vientisatama. Kaikenlaisia muun maailman uutuuksia toivat Helsinkiin Karl Fazer konditorioillaan, Stockman tavaratalollaan, Ekberg kahvilallaan ja lukemattomat kaupungin siirtomaatavaraliikkeet ja maahantuontiliikkeet kuka milläkin houkuttelevalla tuotteellaan. Siirtomaatavarankaupan tai maahantuontiliikkeen kaltainen on ollut myös Helsingin yliopisto, joka on aina pyrkinyt tarjoamaan opiskelijoilleen kaikkia mahdollisia hengenravinnon uutuuksia muualta maailmasta niin että meren yli on Helsingissä aina tähyilty.

Kun vuosikymmen sitten sain kutsun tulla puhumaan Eslokin kuukausikokoukseen Helsingin Suomalaiselle klubille, hämmästyin eniten sitä, miten tutun oloista oli vanhojen ressurujen keskinäinen kanssakäyminen Eslokissa. Eslokin kantavia voimia olivat siihen aikaan vuonna 1947 Ressusta ylioppilaaksi kirjoittaneet. He olivat Ressunsa käyneet minua kaksikymmentä vuotta aikaisemmin, mutta henki oli sama kuin meidän aikanamme. Vuorineuvos Ebbe Sommar, Metsä-Serlan eli nykyisen Metsä Groupin entinen toimitusjohtaja tuli kokoukseen Lohjan kodistaan hieman myöhässä ja unohti sisääntullessaan kabinetin oven auki.

- Dörtsi boseen, huusi pöydän takaa Eero Koskivaara, Kone-yhtymän entinen rahoitusjohtaja, jota minun aikanani rahoitusneuvotteluissa Kansallispankissa kaikki pelkäsivät, sillä hän tiesi rahoitusasioista enemmän kuin pankin oma väki. Tämän jälkeen kokouksessa ei enää ollut vuorineuvos Sommaria eikä rahoitusjohtaja Koskivaaraa, vaan luokkatoverit Ebbe ja Eero. Ressut eivät kuvia kumartele, niin se on aina ollut, ja toivottavasti on vieläkin.

Sitten takaisin varsinaiseen teemaani eli elämämme valintoihin.

Seuraava valinta tuli vastaan viidennen luokan jälkeen, kun piti päättää jatkaako lukiossa vai meneekö töihin tai ammattikouluun. Minun kohdallani päätös oli itsestään selvä: minä jatkoin lukioon. Tavoitteeni oli, että minusta tulee ylioppilas. ja että sitten menen yliopistoon ja hankin akateemisen loppututkinnon. Minkä loppututkinnon, siitä minulla ei siihen aikaan ollut aavistustakaan.

Lukiossa oli valittava pitkän tai lyhyen matematiikan väliltä, ja toinen vieras kieli. Minä olin englannin linjalla, joten vaihtoehtoni olivat perinteinen saksa tai uutena vaihtoehtona venäjä. Valitsin venäjän, ja sen päätöksen tein itse. Itselleni perustelin tätä päätöstä sillä, että saksan opettaja oli vaativan ja ankaran opettajan maineessa, kun taas venäjän opettaja Raija Ryymin styyylasi meidän tietojemme mukaan runoilija Pekka Parkkisen kanssa, oli kaikin puolin vapaamielinen, eikä vaatinut meiltä mitään. Ajattelin siis, että näin pääsisin helpommalla.

Lukion toisen kielen valinnalla oli sittemmin ratkaiseva merkitys elämäni kannalta. Olen myöhemmässä elämässäni asunut ja työskennellyt toistakymmentä vuotta erilaisissa pankkitehtävissä Itä-Euroopan maissa ja parhailaankin luen etupäässä venäjänkielisiä kirjoja, jotka käsittelevät Venäjää ja Venäjän historiaa.

Kielen valintani ei kuitenkaan ollut motiiveiltaan niin yksinkertainen kuin miksi sen ylimielisesti kouluaikana muotoilin. Laiskuutta tärkeämpi tekijä - näin minä tämän asian tänään ymmärrän - oli se, että äitini isoisä oli aikanaan palvellut Venäjän armeijassa, Riiassa, Vilnassa, Puolassa ja Suomeen paluutaan Kronstadtin komendantin adjutantina. Tämä oli jättänyt omat jälkensä äitini sukuperinteeseen. Esimerkiksi sukujuhlat tuppasivat päättymään haikeaan lauluun ”viimeisen kerran katson Dnjepriin”, josta kovasti pidin. Arvatenkin halusin paremmin tutustua tähän perinteeseen. Tällä kaikella haluan sanoa sen, että valintamme ovat usein monella tapaa ”ennalta

määrättyjä”, vaikka emme niitä tehdessämme tätä välttämättä tietäisikään. Omia valintojamme ne ovat silti. Samalla olen entistä enemmän vakuuttunut siitä, että historialla on merkitystä, ja että se vaikuttaa meissä koko ajan.

Lukiossa mieliaineitani olivat historia, yhteiskuntaoppi, biologia ja äidinkieli tai niin kuin silloin sanottiin ainekirjoitus. Ressusta ylioppilaaksi kirjoitettuani pyrin Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan, mutta vaihtoehtoisesti myös opiskelemaan suomen kieltä ja kirjallisuutta. Valtiotieteelliseen pääsin hienosti, mutta kirjallisuuden kanssa kävi kummallisesti. Kun pääsykoepäivänä menin Porthanian suureen luentosaliin, jossa pääsykoe pidettiin, oli kaikilla muilla mukana laskutikut paitsi ei minulla. Siellä olikin menossa matematiikan sisäänpääsykoe, eikä kirjallisuuden, joka oli pidetty edellisenä päivänä. Näin minä olin itse sitä tietämättäni ja ymmärtämättäni, siis tiedostamattomasti, valinnut pois tämän vaihtoehdon. Kirjallisuus sai minun elämässäni toistaiseksi jäädä taustalle. Etusijan sai *Undran inför samhället* niin kuin ruotsalainen sosiologi Gunnar Asplund sosiologin tehtävänkuvan määritteli.

Näin minusta tuli valtiotieteen opiskelija. Siihen aikaan ei tarvinnut yliopistoon tultuaan valita heti pääainettaan, joten kolusin läpi koko lailla kaikki valtiotieteellisen tiedekunnan oppiaineet. Kun hain opintokirjaani sosiologian peruskurssin alkumerkintää professori Erik Allardtilta, hän ihmetteli opintokirjaani, jossa oli jo sitä ennen toistakymmentä erilaisten kurssien alkumerkintää. ”Aiotko tosiaan suorittaa nuo kaikki”, hän kysyi. Minä tätä ihmettelin, että miten niin, ilman muuta. Mitenkäs minä muuten saisin selville, mitä täällä kannattaa opiskella.¹ Kaksikymmentä vuotta myöhemmin, kun keskustelin erään vanhemman norjalaisen pankkikollegani kanssa, hän kysyi, mitä olin opiskellut. Sanoin että vähän kaikkea, kaikkea sellaista, mikä minua milloinkin kiinnosti. Hän oikein innostui: Voi, meillä ei ole enää tuollaista akateemista vapautta. Ei taida muuten olla enää meilläkään.

Valitsin aluksi pääaineekseni sosiaalipsykologian sillä perusteella, että professori Kullervo Rainion peruskurssi oli niin innostava. Myöhemmin kävi ilmi, että Rainio oli oikullinen hahmo, enkä osannut luottaa häneen, ja siirryin vähin äänin sosiologian puolelle. Siellä puolestaan oli valtava tungos, sillä sosiologia oli 1960-luvun lopulla muotitiede, jota halusi opiskella niin moni että takkiakaan ei tahtonut saada naulakkoon. Vielä hankalampaa oli se, että opiskelijat arvioivat toisiaan näiden poliittisten mielipiteiden perusteella, mikä tuntui ahdistavalta. Näin minä siirryin toisen kerran uuden oppiaineen pariin, tällä kertaa käytännöllisen filosofian. Siellä ei ollut tungosta, ja oli aikaa pohtia vaikkapa Platonin ajatuksia valtiosta. Kun tuli gradun kirjoittamisen aika, tein sen kuitenkin sosiologiassa neuvostokirjallisuuden suomennoksista, eli siitä minkälaista informaatiota suomalaisille lukijoille oli kirjallisuuden muodossa Neuvostoliitosta tarjottu, millaista minkäkin kustantajan toimesta, ja miten lukeva yleisö oli ottanut nämä kirjat vastaan, jos kohta sosiaaliantropologian apulaisprofessori Arne Runebergille. Monet opiskelijat pitivät häntä muistomerkkinä menneiltä ajoilta, joten hänen luokseen ei ollut tungosta. Se oli minun puoleltani kuitenkin hyvä valinta, sillä Arne oli poikkeuksellisen sivistynyt ja viisas mies, ja minun yliopisto-opettajistani ainoa, joka noina massoituneisuuden aikoina kutsui oppilaitaan kotiinsa.

Yliopistolla ei ollut tapana eikä sopivaa kysyä ihmisten taustoista tai heidän vanhempiensa ammateista. Olimme sillä tavoin kaikki samalla lähtöviivalla. Näin se oli ollut Recessakin. Jokainen pärjäsi omilla eikä vanhempiensa ansioilla. Kun myöhemmin keskustelin tästä asiasta vaimoni kanssa, joka oli käynyt koulua nimeltä Läroverket för gossar ock flickor – myös tunnettu nimellä Lär-o-verket för gossar och flickor, Brobergiska skolan tai lyhyesti Broban, ja jota ei enää ole, ja jonka entisessä rakennuksessa on nykyään Designmuseo – kävi ilmi, että siellä ainakin kaikki

¹ Ylioppilaiden tentit ja kurssisuoritukset merkittiin nimittäin opintokirjaan, joska jokaisen tuli itse pitää huolta, sillä muuta tietojärjestelmää ei yliopistolla tätä varten ollut, eikä tarvittu.

opettajat tiesivät oppilaidensa taustat, mikä ei vaikeaa ollutkaan, kun heidän sukunimensä saattoivat olla esimerkiksi von Julin, Stockmann, Linder tai vaikkapa Cedercreutz, ja asennoituivat heihin sen mukaisesti. Meillä ei siis Recessa tällaista ongelmaa ollut, ja jokainen oli tosiaan omillaan ja sai arvostusta tai oli sitä saamatta sen mukaan, mitä hän teki tai oli tekemättä.

Kun aikanaan valmistuin yliopistosta, ihmettelin, että mitäs minä sitten tekisin ja mitä näillä minun opinnoillani oikeastaan on virkaa. Puoli vuotta lajittelin yövuorossa sanomalehtinippuja lähteviin postiautoihin Postitalon takapidalla. Samalla luin jo yön aikana tuoreeltaan kaikki ilmoitukset avoimista työpaikoista. Hain varmaankin kymmeniä, joista on mieleeni jäänyt kolme. VR haki liikennesuunnittelijaa. Lähetin hakemukseni ja minut kutsuttiin psykologisiin testeihin. Joitakin aikoja myöhemmin VR:n työpsykologi kutsui minut puheilleen ja kerto minulle, etten ollut tullut valituksi, koska olin haettuun tehtävään liian fiksu. Se toki imarteli minua (vaikkei olisi ollut totakaan), mutta ei lihottanut tyhjää lompakkoani. Suomalainen kirjakauppa haki kirjakaupan hoitajaa uuteen myymäläänsä, jota se oli avaamassa vastaperustetun Oulun yliopiston kupeeseen. Hain ja minut kutsuttiin haastatteluun. Siellä minulta heti kättelyssä kysyttiin, että haluanko todella muuttaa Ouluun. En ollut tätä asiaa ollenkaan ajatellut, ja hetken mietittyäni vastasin totuudenmukaisesti, että en. Haastattelu päättyi siihen. Kolmas haastattelu käytiin lounaspöydässä Kansallispankissa, joka haki taloudelliselle tutkimusosastolleen markkinatutkijaa. Minä olin siinä vaiheessa täysin rahaton mutta jo perheellinen mies, ja arvelin, ettei minulla taida olla minkäänlaisia mahdollisuuksia, sillä eivät kai ne pankkiin varattomia ihmisiä töihin ota. Eivät ne sosiologian opintojen aikaan siellä arvossa pitäneet, mutta filosofian ja tilastotieteen opintojani kylläkin. Läpäisin lounaskeskustelutestin ja töihin ne minut ottivat, varattomuudestani huolimatta.

Sanotaan, että työnantajat valitsevat työntekijänsä. Ei se niin ole. Työnantajat voivat valita vain niistä hakijoista, jotka pyrkivät heille töihin, ja yleensä valitsevan hakijoista sen, joka vaikuttaa kaikkein halukkaimmalta (motivoituneimmalta). Tällä tavalla ihmiset valitsevat itse työpaikkansa eli olemalla hakematta joillekin aloille ja hakeutumalla joillekin toisille. Minä siis hain pankkiin töihin, kun sain vihjeen, että sinne haettiin tutkijaa. Joku muu ei olisi suin surminkaan hakenut, ja duubioni oli siis minullakin. Uteliaisuus kuitenkin painoi vaa'assa enemmän. Sekin varmaan vaikutti, että isäni oli 30-luvulla ollut harjoittelijana Helsingfors Aktiebankissa, ei tosin sinne jäädäkseen, vaan oppiakseen ruotsinkielen. Minäkin halusin ottaa selvää siitä, mikä tämä tällainen laitos kuin pankki oikein on, ja sen jälkeen tehdä jotain muuta.

Pankkiin minä kuitenkin jäin 17 vuodeksi (1975-1993). Sinä aikana ehdin olla kahdeksassa eri tehtävässä, eikä tylsiä päiviä niistä ollut yksikään. Taloudelliselta tutkimusosastolta sain siirron ulkomaanosastolle, jonka nimeksi myöhemmin tuli kansainvälinen toiminto. Harjoittelukauden jälkeen minut lähetettiin kolmeksi vuodeksi pankin Moskovan edustustoon. Seuraavat kolme vuotta vastasin pankkisuhteista Itä-Euroopan ja eräiden Välimeren pohjukan maiden kanssa. Seuraavat kolme vuotta olin pankin johdon salkunkantajana pankin ulkomaisten yksiköiden johtoryhmien kokouksissa. Sitten vedin vuorovuosina kansainvälisen toiminnon eri osastoja, hallintoa, projektirahoitusta, kaupan rahoitusta ja lopulta kansainvälisten luottojen yksikköä. Vuonna 1991 kansainvälisen toiminnon tultua yhdistetyksi pankin yritys pankkitoimintoon minut siirrettiin Aleksanterinkadun suurasiakaskonttoriin, jossa yhtenä sen yhdeksästä asiakasvastuullisesta johtajasta olin mukana toteamassa, kuinka valtakunta syöksyi lamaan.

Ulkomaantoimintovuosinani matkustin paljon ja sen ajan tavan mukaan tein joka matkasta esimiehilleni matkakertomuksen. Niitä luettiin ja kierrätettiin muidenkin luettavaksi, sillä ilmeisesti ne oli hyvin kirjoitettu. Näiden matkakertomusten pohjalta laadin ensimmäisen kirjani Rahasta, jonka WSOY vuonna 1991 julkaisi. Näin kirjalliset harrastukseni palasivat takaisin vaikuttamaan elämäni kulkuun.

En ryhdy tässä kertomaan sen enempää pankkiurastani, sillä siitä kirjoitin pankista lähdettyäni Riian asunnossani kirjan nimellä Antilooppikortteli, jonka Art House vuonna 1999 julkaisi. Minulla on sitä vielä muutama laatikollinen, joten jos aihe kiinnostaa, saa sen minulta.

Sen haluan tässä lisätä, että kun aikanaan laadin Ressun oppilasmatrikkeliä Ressun 125-vuotisjuhlakirjaan, hämmästyin miten monta entistä ressulaista KOP:iissa oli erilaisissa johtotehtävissä ollut. Tunnistin niitä ainakin kaksikymmentä, mikä on yllättävän paljon. Vielä enemmän yllätyin siitä, että monet heistä olivat juuri niitä kollegoita pankissa, joiden kanssa olin tullut parhaiten toimeen, täysin tietämättä sitä, että olimme käyneet samaa koulua. Pankissa oli nimittäin päinvastoin kuin yliopistolla tapana heti ensimmäisellä tapaamiskerralla kysyä uudelta tuttavuudelta, että mistä päin Suomea hän oli kotoisin. Pankillahan oli maakuntaorganisaationsa, niin että kunkin ihmisen maantieteellinen tausta oli pankissa olennainen tieto. Sen sijaan vanhempien ammatteja ei sielläkään koskaan kysytty, ja koulunkäynnistä vielä vähemmän, joten kenenkään ressulaisuus ei tullut keskusteluissa ilmi, paitsi jos sattui olemaan ihan samanikäinen, jolloin sen siis tiesi. Ressulaisuus eli Ressun henki oli siis yhdistävä tekijä, vaikka ei tiennytkään, että yhdistävä tekijä oli juuri se.

Emme me kuitenkaan mikään mafia olleet. Mehän emme edes tienneet kuuluvamme samaan porukkaan. Minä pärjäsinkin pankissa ymmärtääkseni neljästä syystä. Työtä en pelännyt, ja olennaiset asiat osasin erottaa vähemmän tärkeistä. Sen lisäksi minä yleensä sanoin, mitä minä ajattelin, mistä joskus oli haittaakin, kun vastaan tuli ihmisiä, jotka eivät sellaisesta pitäneet, mutta enimmäkseen pankissa sellaista arvostettiin. Ja lopuksi - ja se minulle valkeni vasta paljon myöhemmin - minä luultavasti pärjäsinkin myös sen takia, että johtokunnan jäsenten sihteerit, jotka siis kaikki olivat naisia, olivat minulle suopeita. Kaiketi syy oli se, että pelkäsin heitä yhtä paljon kuin johtokunnan jäseniä, joten suhtauduin heihin yhtä kunnioittavasti kuin johtokunnan jäseniin, mitä he arvostivat. Naisilla puolestaan on omat salaperäiset tapansa vaikuttaa asioiden kulkuun, vaikkei heillä virallista valta-asemaa olisikaan.

Lama ajoi minut ulos pankista. Ei niin että minut olisi erotettu, vaan sen takia, että työ kävi ahdistavaksi ja raskaaksi. Kun tilaisuus tuli, minä läksin. Seuraavat neljä ja puoli vuotta olin Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin (EBRD) edustajana Baltian maissa asemapaikkani Riika. Hoidin tätä tehtävää niin, että ensiksi opiskelin lätin kielen, mitä latvialaiset kovasti arvostivat, minkä minä puolestani pieneltä kielialueelta tulevana hyvin ymmärsin. Sitten kävin tutustumassa sataan yritykseen eri Baltian maissa, jotta tietäisin paikallisista olosuhteista enemmän kuin kollegani Lontoossa. Siihen meni kolme vuotta. Omia projekteja minulla olivat Baltian maiden investointipankit, joiden yksi osakas EBRD oli, ja joiden johtoryhmissä istuin siten mukana päättämässä, Latvian investointipankissa johtokunnan puheenjohtajana. Kun Latvian investointipankki sitten aikanaan myytiin Meritalle (nykyisin Nordea), sain siitä ruotsalaisten haukut niskaani. Omia teollisia luottoprojekteja minulla oli kaksi. Kun sitten nämä molemmat projektit eri syistä kuivuivat kokoon, ja kun samaan aikaan Baltian investointipankit myytiin, olin tyhjän päällä. Minulle ehdotettiin, että siirtyisin Vilnaan, mutta siihen en ollut halukas. Ensiksikään en uskonut, että olisin toista kertaa jaksanut yhtä nopeasti opetella asemamaani kielen, sillä en minä mikään kielinero ollut. Toisekseen EBRD:n suurin projekti Liettuassa oli Ignalinan ydinvoimalaitoksen alasajo, enkä minä ollut ydinfyysikko, joka minun olisi pitänyt vähintään olla, jotta minut olisi näissä asioissa Liettuassa otettu vakavasti. Toinen vaihtoehto oli siirtyä toisten pankkiirien joukkoon pankin pääkonttoriin Lontooseen, mutta olin aina kokenut sen ahdistavaksi paikaksi, enkä halunnut sinnekään. Minä olin jo liiaksi omaan vapauteeni tottunut kaukopartiomies, enkä enää mikään esikuntaupseeri.

Näin minä erosin pankista ja ryhdyin itsenäiseksi rahoitusalan konsultiksi. Seuraavat 12 vuotta kolusin erilaisissa projekteissa maailmaa. Kolme vuotta olin Bosniassa, vuoden Tansaniassa, vuoden Serbian Vojvodinassa. Sen lisäksi tein komennusmatkoja Kiinaan (neljästi), Vietnamiin, Indonesiaan, Filippiineille, Ukrainaan, Ghanaan ja Peruun. Tällä tavalla minusta tuli ammatiltani kulkuri, paitsi etten liikkunut jalkapatikassa niin kuin Harry Martinson sata vuotta ennen minua, vaan lentokoneilla. Kolme kirjaa kirjoitin näistä vuosista (Riian vuosistani dekkarin nimellä Puhelu Riiasta, jota kukaan ei julkaissut, Serbien parissa, jonka julkaisin omakustanteena, ja joka käännettiin myös serbiaksi, ja kirjan nimeltä Maailmantalouden pohjavirtoja sen perusteella, mitä olin pankkivuosieni aikana oppinut).

Se oli pulmallista aikaa, sillä vastaan tuli koko ajan asioita ja ongelmia, jotka olivat ihmistä suurempia ja joihin minulla ja tuskin kellään muullakaan oli mitään kunnon vastauksia.

Kansallispankissa ollessani olin ollut ylpeä työstäni ja todellakin koin tekeväni työtä kansantaloutemme ja maamme hyvinvoinnin eteen. 1980-luvun lopulla minulle alkoi kuitenkin vähitellen valjeta, että valtakunta ja sen pankkijärjestelmä oli joutumassa aivan uusien uhkien eteen. Rahan tulva maailmalta oli sellainen, ettei yksikään pankki voinut sitä vastustaa, sillä niin kuin Citibankin pääjohtaja Chuck Prince vuonna 2008 totesi Yhdysvaltain finanssikriisistä, jossa oli samoja piirteitä vaikka monta kertaa suuremmassa mittakaavassa kuin pohjoismaisessa pankkikriisissä 1990-luvun alussa, ”*As long as the music plays, you have to dance.*” Tällä hän tarkoitti sitä, että yksi pankki ei voinut painaa jarrua, vaikka olisi kuinka epäillyt vauhdin liiallisuutta, sillä silloin muut pankit olisivat vieneet sen asiakkaat. Sama kaavan mukaan mentiin Suomessakin vuonna 1991, kun metsäteollisuustuotteiden kysyntä maailmalla notkahti, Neuvostoliitto romahti ja sen mukana romahti idänkauppa, jolloin näiden tekijöiden seurauksena rahan runsauden aikana otetut luotot kääntyivät huonoiksi, mikä syvensi lamaa entisestään. Aloimme lähestyä pistettä, jossa olisimme joutuneet ulkomaisten velkojien armoille. Minä aloin epäillä, että me olimmekin pieniä nappuloita jossakin suuressa pelissä, jota emme kunnolla tunteneet.

Se teki minusta aika tavalla filosofisen eli toisin sanoen, epäily ja epäusko valtasi alaa minun ajattelussani. Bosniassa ei käynyt yhtään sen paremmin. Minulle oli järkytys se, että se mitä me siellä Maailmanpankissa ja muissa kansainvälisissä instituutioissa laadittujen käsikirjoitusten mukaan teimme, ei ollut lainkaan sitä, mitä paikalliset satraapit olisivat halunneet tapahtuvaksi, vaikka olivat meidät sinne töihin ottaneetkin, kun Maailmanpankki oli sitä luottojensa ehtojen osana vaatinut. Aloin tuntea itseni panttivangiksi. Siitä selvisin vain koettamalla mahdollisimman hyvin tutustua paikallisiin ihmisiin, mikä puolestaan entisestään lisäsi filosofisluontoisia epäilyksiäni.

Kerron tästä esimerkin.

Tämä tapahtui siis Banja Lukassa, Bosnian serbitasavallan pääkaupungissa, jossa olin yksityistämässä pankkeja. Kaupungin moskeija oli Bosnian sodan aikana hävitetty, mutta rauhan tultua sitä oli ryhdytty rakentamaan uudelleen ja sitten yhtenä päivänä tuli moskeijan juhlallisten avajaisten aika. Banja Lukaan tuli paljon väkeä Bosnian muslimialueilta, Sarajevosta, ja ulkomailtakin. Tuli Bosnian rauhaa ja hallintoa valvova länsimaiden asettama *High representative*, diplomaattikuntaa ja muslimeja niin että moskeijan aukio oli tupaten täynnä väkeä. Tästä eivät Banja Lukan serbit pitäneet, mutta olivat sen verran viisastuneet, että olivat vaiti ja katselivat tätä kaikkea sivusta ja syrjäkarein. Eivät kuitenkaan kaikki. Banja Lukan koululaiset nimittäin piirittivät moskeijan aukion ja keksivät kuljettaa sinne oikein komean emakkosian ja päästää sen aukiolla valloilleen vieraiden joukkoon. Siitäkos sotku syntyi, ja aikamoinen skandaali.

Tämän skandaalin johdosta High Representative vaati Bosnian serbitasavallan johtoa selvittämään asian ja asettamaan skandaalin aiheuttaneet vastuuseen. Viikon kuluttua kaikki Banja Lukan kuuden oppikoulun rehtorit erotettiin. High Representative oli arvatenkin tyytyväinen.

Minä tätä ratkaisua ihmettelemään serbiystävilleni, että mitenkäs rehtorit voivat oppilaitaan näiden vapaa-aikoina valvoa ja heidät panna näiden tekemisistä vastuuseen. Eivät he voikaan, vastattiin. Ei heitä sen takia erotettu, että he olisivat tästä jotenkin vastuussa olleet. Heidät erotettiin sen takia, että heidät oli nimittänyt edellinen hallitus, ja nykyinen hallitus halusi heidän tilalleen omat miehensä, minua hymysuin valaistiin. Näin se mitä todella tapahtui, ja miltä sen haluttiin näyttävän, olivat kaksi aivan eri asiaa.

Dar es Salaamissa minä olin yhdessä pienessä paikallisessa pankissa auttamassa sen uutta johtoa panemaan uudelleen kuntoon pankin, joka oli joutunut vaikeuksiin kavalluksen takia. Kerrottakoon tässä taustaksi, että Tansaniassa Darin intialaiset hallitsivat laajoilta osin maan ulkomaankauppaa ja heillä oli useita omia pankkeja, kun taas maan mustan väestön kaupallinen toiminta oli valtaosin organisoimatonta ja heikoilla myös maan pankkijärjestelmässä, eikä intialaisista mustan väestön keskuudessa pidetty. Tulin jokseenkin hyvin toimeen pankin nuorekkaan johdon kanssa, ja laadin heille erilaisia manuaaleja ja toimintastrategioita. Viimeisenä työpäivänäni pankin johto järjesti minulle lähtiäiskahvitilaisuuden. Pankin toimitusjohtaja Charles Singili piti minulle kauniin puheen ja kiitti minua erityisesti siitä, että minun avullani pankki oli päässyt eroon intialaisista asiakkaistaan. Tämä siis nähtävästi oli ollut minun merkittävin kontribuutioni, mistä en ollut koko aikana tiennyt mitään. Olivat kaiketi viitanneet kädellään minuun päin sanoessaan intialaisille asiakkailleen, että tuon mielestä heidän olisi syytä vaihtaa omiin pankkeihinsa. Minun kontribuutioni pankissa oli siis ollut olla ”valkoinen mies”, eikä väliä ollut sillä, mitä tein. Taaskin siis niin, että asiat eivät aina ole sitä miten niiden on luultu tai tarkoitettu olevan, vaan jotakin aivan muuta.

Vähitellen totesin, ettei rahoitusala minua enää jaksanut kiinnostaa. Vaikka olen edelleenkin sitä mieltä, että raha se on, joka ratkaisee, maailman erilaiset ongelmat ovat niin monitahoisia, ettei niistä pelkällä rahalla ja kansantaloustieteellä selviä. Meillä pohjoismaissa on laajalti vallalla sellainen käsitys, että demokratia ja lainkunnioitus (*law and order*) ovat ne taikasanat, joiden avulla kaikki maailman maat voivat järjestää asiansa parhain päin. Demokratia ja lainkunnioitus ovat kivoja asioita, mutta ne eivät ole vientitavaraa. Tämän opin Barrington Mooren kirjasta *Social Origins of Dictatorship and Democracy*, ja myöhemmin tutustuessani maailman moniin maihin. Meidän on siten kyettävä tulemaan toimeen sellaistenkin maiden ja yhteiskuntajärjestelmien kanssa, joista emme välttämättä pidä, sillä niitä ei yleensä käy ulkopuolisten muuttaminen. On olemassa syynsä miksi ne ovat juuri sellaisia kuin ovat, ja ihmiset näissä maissa itse kyllä tietävät, miksi asiat ovat niin kuin ovat. Jos heitä menee pyytämättä neuvomaan, että heidän tulisi järjestää asiansa toisin, lopputulos on yleensä huono, sillä sellainen neuvominen koetaan yleensä loukkaavana. Jos ihmisten kanssa haluaa tulla toimeen, on heitä ennen kaikkea muuta kunnioitettava ja pidettävä arvossa, olivat he sitten keitä tai mitä hyvänsä tahansa.

Varsinaisen työurani jälkeen olen kirjoittanut kaksi kirjaa: toisen äitini suvusta nimellä Sotilaita, pappeja ja vahvoja naisia, jonka Sysmän kirjakylä julkaisi, ja sitten tämän Resson 125-vuotishistoriikin. Jos hyvin käy, niin niille tulee pian jatkoa.

Niin että minulla on kolme minää. Eläkevakuutusyhtiöni kohtelee minua entisenä pankinjohtajana. Itse pidän itseäni sosiologina, historiantutkijana ja jonkinlaisena kirjailijana. Hetkittäin ja enimmäkseen kesäaikaan yllätän kuitenkin itseni joltakin metsäpolulta kokemassa olevani osa

luontoa niin kuin olisin joku metsän eläin. Se on minun kolmas minäni, ellei sitten ole niin, ettei minulla silloin enää ole minuutta ollenkaan. Se on muuten autuas tunne.

Hyvät nyky-ressut,

Olen tässä koettanut omien kokemusteni kautta kertoa, millaisia valintoja elämämme aikana teemme tai joudumme tekemään, ja millaiset seikat näihin valintoihin vaikuttavat. Voi tuntua siltä, että elämä on sattuman kauppaa, ja niin kai se tavallaan onkin. Tulee mitä tulee, ja sen mukaan on eletävä ja toimittava. Elämä on tässä suhteessa kuin rautatieasema. Junia tulee ja menee. Joidenkin niistä annamme mennä ohitse, toisiin hyppäämme kyytiin, emmekä aina etukäteen tiedä, minkä takia. Yleensä se kuitenkin selviää aikanaan. Silloin tulee mieleen, etteivät nämä vaihtoehtojen valinnat niin sattumanvaraisia olekaan, vaan että niissä on oma, jos kohta usein salattu logiikkaansa. Näin ollen olen tullut siihen tulokseen, että parasta on toimia vaistonvaraisesti ja mieltymystemme mukaan. On hypättävä junaan, jos siltä tuntuu. Toisin sanoen kannattaa tarttua tarjoutuviin tilaisuuksiin, eikä jäädä asemalle roikkumaan, sillä junat vievät aina jonnekin, ja niitä voi tarvittaessa vaihtaa. Tällainen on minun käsitykseni elämästä.